

GEN 2025

Núm. 037

L'impacte de la precarietat laboral sobre els símptomes depressius dels pares

**Jordi Gumà Lao***Investigador Ramón y Cajal (CED-CERCA)***Anna Baranowska-Rataj***Catedràtica (CEDAR-Centre for Demographic and Ageing Research, Suècia)*

Els efectes negatius de la desocupació poden transcendir a la persona que l'experimenta. En aquest número de *Perspectives Demogràfiques* examinem la relació entre la desocupació dels fills adults i la salut mental dels seus pares. Els resultats confirmen que els pares amb algun fill desocupat presenten una mitjana de símptomes de depressió superior que els seus homòlegs amb tots els seus fills ocupats. La magnitud de l'efecte és diferent entre països, sent aquells amb un estat del benestar menys protector i centrat en la família (sud i est d'Europa) els que mostren pitjors valors. En el cas d'Espanya, l'impacte és similar per a mares i pares, encara que aquest augment addicional resulta dramàtic per a elles en implicar que superin el valor a partir del qual es produeix la manifestació clínica de la depressió. L'impacte de la desocupació dels fills és nul entre els progenitors amb major nivell educatiu. En el seu conjunt, els resultats conviden a considerar una aproximació multigeneracional en l'estudi de la salut mental de la població gran.

Aquesta recerca és el resultat d'una col·laboració entre el Centre d'Estudis Demogràfics (CED-CERCA) a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i el Centre for Demographic and Ageing Research (CEDAR) a la Universitat d'Umeå (Suècia) en el marc del projecte ERC Starting Grant titulat "The effects of unemployment on health of family members" (HEALFAM) liderat per la doctora Baranowska-Rataj.

Impacta la desocupació dels fills adults en els símptomes de depressió dels seus pares?

El descens en la fecunditat ha implicat una concentració dels recursos de criança en un menor nombre de descendents. Els progenitors utilitzen aquests recursos per a oferir als seus fills les millors condicions possibles per a transitar cap a l'edat adulta, sent l'entrada en el mercat laboral un aspecte clau (Gauthier & de Jong, 2021). Aquesta qüestió s'ha tornat encara més rellevant a causa de l'actual context laboral més inestable a conseqüència de l'acumulació d'anys de polítiques de flexibilització. Com a conseqüència, els joves d'avui dia transiten de l'ocupació a la desocupació i viceversa amb major freqüència que en el passat.

Si ens centrem en la desocupació, aquesta situació comporta efectes negatius més enllà de l'estrictament econòmic, podent afectar també el benestar i la salut de les persones. A més, aquestes conseqüències sovint transcendeixen al propi individu, impactant sobre les persones convivents com la parella i fills. No obstant això, fins al moment no s'ha analitzat l'efecte de la generació més jove sobre la més gran. En aquest sentit, pot la desocupació dels fills adults afectar també la salut dels pares? Encara que sembla lògic pensar que sí, la menor o fins i tot nul·la dependència econòmica entre aquestes generacions planteja dubtes sobre aquest tema. El possible efecte de la desocupació dels fills adults sobre els pares es podria contextualitzar mitjançant el "spillover cross-over model" (Bakker & Demerouti, 2013). Aquest model proposa que una situació negativa s'escampa com una taca d'oli, influint a altres dimensions de la persona que la sofreix, la qual cosa acaba afectant altres persones del seu entorn mitjançant la deteriorament de les relacions personals o el possible sobreèsforç provocat per la necessitat de proveir d'ajuda a qui el necessita.

Per a confirmar aquest impacte intergeneracional, aquesta recerca explora l'associació entre la situació laboral dels fills i els símptomes de depressió dels seus pares. Ho fem des d'una perspectiva europea, però posant especial atenció al cas espanyol. Es tracta d'un dels primers treballs que quantifica l'efecte intergeneracional de la desocupació de les generacions joves sobre els seus pares, i no en el sentit invers com és més habitual en la literatura. La singularitat del cas espanyol es deu a l'elevada taxa d'atur juntament amb el paper prominent de la família en la provisió de benestar.

A aquest efecte analitzem les dades de la *Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE)* per a l'edició de 2022, centrant-nos en totes aquelles persones de 50 anys o més que van declarar tenir un o més descendents en situació laboral activa (empleats i/o aturats). Això implica que en la majoria de casos (93 %) els fills visquin en una llar diferent del dels seus pares. D'aquests últims, es va identificar si algun declarava estar en situació d'atur, sent aquesta la nostra variable d'interès. La informació sobre depressió es va obtenir a partir d'una bateria de preguntes sobre un total de 12 símptomes associats amb aquesta condició.

En primer lloc, s'ofereix una visió general sobre l'associació entre atur dels fills i depressió dels seus progenitors en diferents països europeus (Espanya, Itàlia, Alemanya, França, Suècia, Dinamarca, Polònia i la República Txeca) representatius de les grans tipologies d'estats del benestar (Mediterrani, Continental, Nòrdic i Europa de l'Est). Amb aquest objectiu, s'han analitzat dades per a un total de 14.566 persones. En segon lloc, ens centrem en la mostra espanyola (1.042 persones) per a entendre si la intersecció entre les dues fonts de desigualtat més rellevants en les societats occidentals (gènere i estatus socioeconòmic) pot moderar l'associació entre desocupació dels fills i la depressió dels seus progenitors.

En tots els models tenim en compte les característiques individuals de mares/pares que prèviament han mostrat estar associades amb la depressió (edat, gènere, nivell educatiu, estat civil i estatus migratori) per a descartar qualsevol tipus d'associació espúria.

Depressió dels progenitors segons situació laboral dels fills a Europa

La mitjana de símptomes de depressió segons país (Figura 1) mostra com els pares amb un o diversos descendents en situació d'atur mostren valors superiors respecte d'aquells amb tots els seus fills ocupats, amb l'única excepció de França. Aquesta diferència és molt superior en el cas d'Espanya, Polònia i la República Txeca. De fet, aquests països, juntament amb Itàlia, són els únics que mostren valors més enllà del llindar de tres símptomes, assenyalat com el valor a partir del qual es produeix la manifestació clínica de la depressió (Prince et al., 1999). En l'altre extrem ens trobem amb Suècia i Dinamarca, països on els valors mitjans estan clarament per sota de l'esmentat llindar.

L'anàlisi descriptiva s'ha complementat amb l'estimació del nombre de símptomes de depressió mitjançant el model de regressió lineal multivariable que inclou la interacció entre la situació laboral dels fills i el país de residència (Figura 2). Els resultats confirmen, a excepció dels casos de França i Suècia, un nombre superior de símptomes de depressió entre aquells pares amb algun fill desocupat després de controlar per les característiques individuals (edat, gènere, estat civil i experiència migratòria). Les majors diferències s'observen a Espanya, Itàlia, Polònia i la República Txeca, sent aquests els països en els quals la desocupació dels fills s'associa amb un impacte més agut. Malgrat el diferent context laboral en aquests quatre països segons es desprèn de les taxes generals d'ocupació (valors que van del 13 % a Espanya i al 2.9 % i 2.2 % a Polònia i la República Txeca respectivament per a 2022 -EUROSTAT-), el que tenen en comú és que els seus respectius estats del benestar

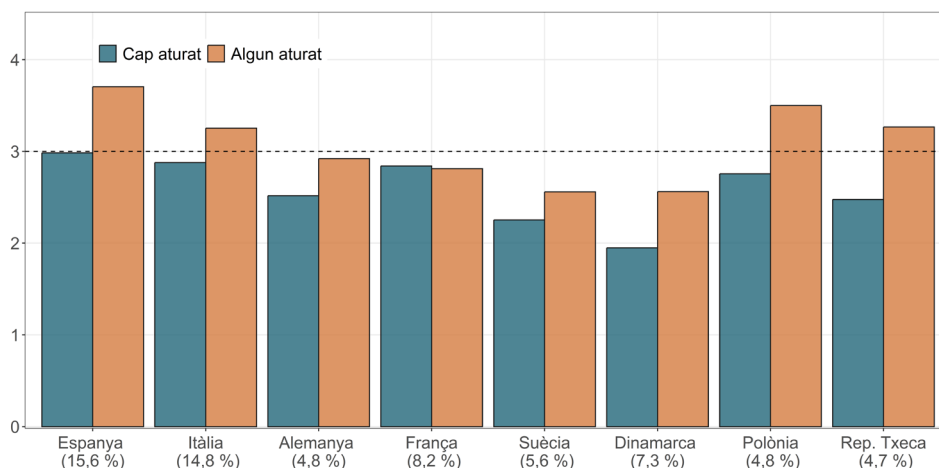


Figura 1. Mitjana de símptomes de depressió segons situació d'activitat dels fills per país de residència. Pares amb mínim un fill en situació activa.

Nota: S'inclouen els percentatges de pares amb algun fill desocupat per a cada país. El valor 3 defineix el llindar a partir del qual es manifesta clínicament la depressió.

Font: Enquesta SHARE 2022.

ofereixen una menor protecció a la població desocupada, a més d'assignar un paper subsidiari a la família. Aquesta menor protecció augmentaria l'impacte sobre els progenitors de la desocupació dels seus fills pel fet que pot implicar una major càrrega sobre els primers en el cas d'haver de prestar algun tipus d'ajuda als seus progenitors.

El cas espanyol: intersecció entre gènere i nivell educatiu

El paper del gènere i l'estatus socioeconòmic és clau per a poder entendre l'efecte relatiu sobre la depressió dels pares espanyols. Utilitzem el nivell educatiu com proxy de la quantitat de recursos disponibles per part dels progenitors. Aquests recursos, que poden anar més enllà de l'econòmic (coneixements sobre el sistema públic, suport de la xarxa social, etc.), poden mitigar els efectes negatius de la desocupació i accelerar la transició cap a una nova ocupació. Així mateix, és important considerar com les desiguals normes de gènere, que assignen a les dones un rol predominant en l'esfera privada, podrien generar un major impacte en la seva salut mental de les mares quan els

seus fills enfronten situacions adverses com la desocupació. El model de regressió lineal multivariant amb la triple interacció entre tenir un descendent aturat, sexe i nivell educatiu dels pares (Figura 3) busca esclarir aquestes dues qüestions en el cas d'Espanya.

Encara que les mares presenten un major nombre de símptomes de depressió en general, aquesta diferència no es deu a un major impacte de la desocupació dels fills sobre elles, ja que la magnitud de les diferències és similar. No obstant això, l'efecte extra de la desocupació dels fills, juntament amb la major càrrega diària que suporten les dones, comporta que les dones amb fills desocupats acabin declarant valors molt per sobre del llindar crític dels tres símptomes.

De manera complementària, encara que es confirma la relació negativa entre educació i depressió (a major nivell educatiu, menor nombre mitjà de símptomes de depressió), la troballa més destacada es troba en el fet que les persones amb nivell educatiu mig-alt no mostren cap diferència en el nombre de símptomes de depressió segons la situació laboral dels fills, indistintament del gènere. Aquest resultat probablement es deu al fet que la major disponibilitat de recursos per a revertir les conseqüències negatives de la desocupació faria que la desocupació es percebi com una situació menys greu, i per tant es neutralitzi l'impacte en els pares. En canvi, aquesta diferència sí que és significativa en el cas dels pares amb nivell educatiu baix, amb majors dificultats per a revertir la situació de desocupació dels seus fills.

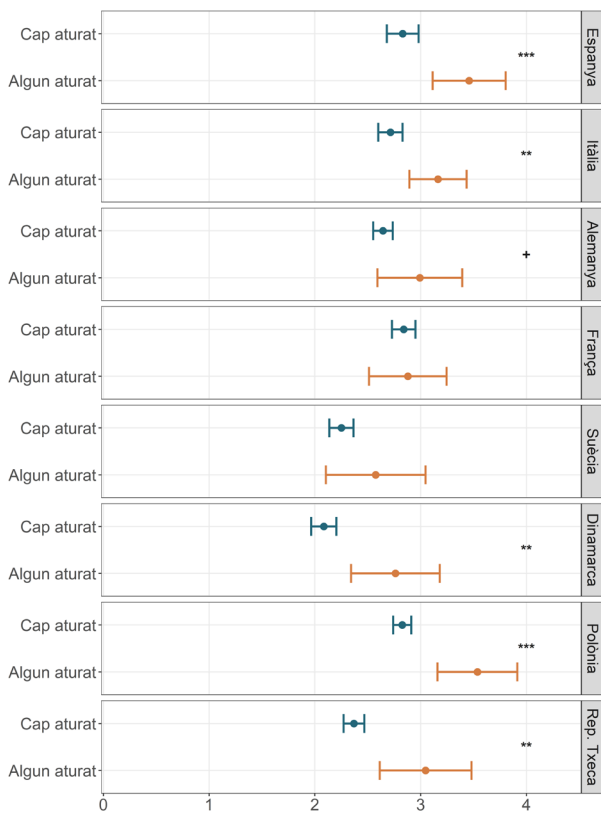


Figura 2. Predicció del número símptomes de depressió segons si tenen algun/a fill/a en desocupació. Interacció entre país i situació d'activitat dels fills.

Nota: Resultats controlats per edat, sexe, estat civil i estatus migratori. S'assenyala la rellevància de la diferència entre els valors segons fills emprats vs algun aturat per a cada país (*** < 0,001; ** < 0,01; * < 0,05; † < 0,1).

Font: Enquesta SHARE 2022.

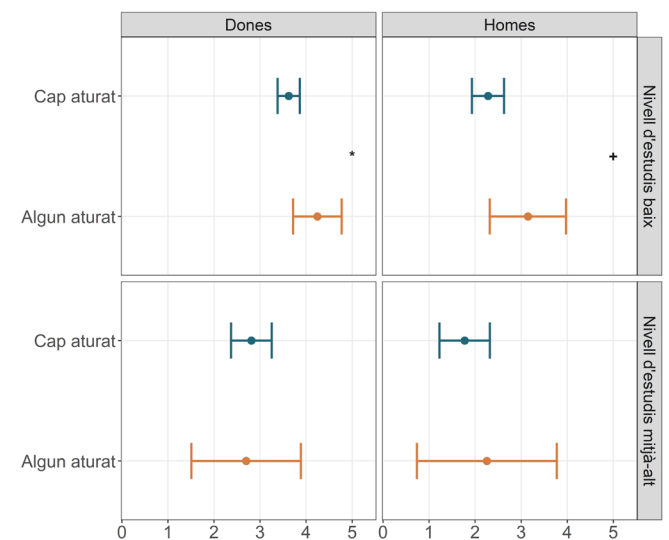


Figura 3. Predicció del número símptomes de depressió per a la interacció entre tenir algun/a fill/a en desocupació, gènere i nivell educatiu. Espanya 2022.

Nota: Resultats controlats per edat, sexe, estat civil i estatus migratori. S'assenyala la rellevància de la diferència entre els valors segons fills emprats vs algun aturat per sexe segons nivell d'estudis (*** < 0,001; ** < 0,01; * < 0,05; † < 0,1).

Font: Mostra espanyola. Enquesta SHARE 2022.

Discussió

La dita popular “fills petits, problemes petits; fills grans, problemes grans” resumiria perfectament els resultats d'aquesta recerca. Aquest treball aporta sòlides evidències al fet que els pares es continuen preocupant pels seus descendents fins i tot quan aquests s'incorporen al mercat laboral i totes dues generacions ja no són convivents. L'atur dels fills representa una situació negativa no sols per als primers, sinó que transcendeix als seus progenitors. Aquest resultat general sembla estar moderat per factors tant contextuals com individuals. Pel que fa als contextuals, els països amb estats del benestar que ofereixen un menor nivell de protecció a la població desocupada, a més de tenir a la família com a element subsidiari com és el cas dels països del sud i est d'Europa, mostren un major impacte quan els fills estan a l'atur.

En el cas concret d'Espanya, no hi ha evidència que el major protagonisme de les dones en l'esfera privada i en les responsabilitats familiars impliqui un impacte superior de la desocupació dels seus descendents en els símptomes de depressió. No obstant això, aquest efecte addicional sí que implica que superin el llindar que identifica problemes de depressió a nivell clínic. De manera complementària, els pares amb major nivell educatiu no mostren diferències en el nombre de símptomes de depressió depenent de la situació laboral dels seus fills, segurament pel fet que la major disponibilitat de recursos permet revertir les conseqüències negatives de la desocupació d'un descendent.

Els resultats d'aquesta recerca han d'interpretar-se des de la perspectiva de la coexistència entre diverses generacions amb contextos de referència diferents. En el cas dels progenitors, les seves trajectòries laborals es van donar en un mercat laboral altament masculinitzat marcat a més per un baix nivell de precarietat laboral, mentre que les generacions més joves s'enfronten a un major nivell d'inestabilitat. Aquesta diferència generacional probablement influeix en la percepció que els progenitors tenen sobre la desocupació dels seus descendents ja que, per a ells, la desocupació representava una situació qualitativament diferent respecte de l'actual mercat laboral.

A més, la importància de l'ocupació com a element identitari per als homes de les generacions majors pot portar al fet que la desocupació dels seus fills sigui percebuda de manera més negativa. Això podria igualar l'efecte sobre les mares a causa del seu paper central com a cuidadores dins de la família. Per tant, el desigual paper de dones i homes en les esferes privada i pública estarien resultant en un impacte similar de la desocupació dels descendents, encara que possiblement a causa de motius diferents.

En general, aquesta recerca reforça la necessitat d'abordar l'anàlisi de la salut i del benestar de la població major anant més enllà de la perspectiva individualista, incorporant la influència de les generacions més joves. Aquest canvi enriquiria l'estudi de les desigualtats en salut en un context d'envelliment poblacional en el qual la convivència entre diferents generacions és superior.

Referències bibliogràfiques

Bakker, A. B., Demerouti, E. (2013). The spillover-crossover model. In J. G. Grzywacz & E. Demerouti (Eds.), *New frontiers in work and family research* (pp. 55–70). Psychology Press.

EUROSTAT. Total Unemployment Rate. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00203/default/table?lang=en> (Consultat el 4/12/2024).

Gauthier, A. H., de Jong, P. W. (2021). Costly children: The motivations for parental investment in children in a low fertility context. *Genus*, 77(1), 1–19.

Prince, M. J., Beekman, A. T., Deeg, D. J., Fuhrer, R., Kivela, S. L., Lawlor, B. A., et al. (1999). Depression symptoms in late life assessed using the EURO-D scale. *The British Journal of Psychiatry*, 174(4), 339–345. <https://doi.org/10.1192/bjp.174.4.339>.

Cita

Gumà, J. i Baranowska-Rataj, A. (2025). “L'impacte de la precarietat laboral sobre els símptomes depressius dels pares”, *Perspectives Demogràfiques*, 37: 1-4 (ISSN: 2696- 4228). DOI: 10.46710/ced.pd.cat.37

ISSN

ISSN 2696-4228

DOI

<https://doi.org/10.46710/ced.pd.cat.37>

Editors

Andreu Domingo i Albert Esteve

Correspondència dirigida a

Jordi Gumà
jguma@ced.uab.cat

Crèdits

Gràfics: Anna Turu

Maquetació

Eva Albors i Xavier Ruiz

Agraïments

Aquest estudi ha rebut finançament del Consell Europeu de Recerca (ERC) en el marc del programa de recerca i innovació Horitzó 2020 de la Unió Europea sota l'acord de subvenció núm. 802631 pel projecte “The effects of unemployment on health of family members” liderat per Anna Baranowska-Rataj. Jordi Gumà-Lao ha rebut finançament de l'Agència Estatal de Recerca d'Espanya (RYC2022-037781-I).

Direcció Twitter

@CEDemografia

Contacte

Centre d'Estudis Demogràfics
Carrer de Ca n'Altayó, Edifici E2
Universitat Autònoma de Barcelona
08193 Bellaterra / Barcelona
Espanya
+34 93 5813060
demog@ced.uab.es
<https://ced.cat/>

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

CERCA
Centres de Recerca
de Catalunya